

แก้วจอมแก่น แก้วจอมชน: วรรณกรรมคำสอนเด็กร่วมสมัย

เก๋ แดงสกุล

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำสอนและกลวิธีการนำเสนอคำสอนในวรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่เป็นวรรณกรรมคำสอนเด็กร่วมสมัย

ผลการศึกษาพบว่า คำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรม เรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” มีความเหมาะสมกับเยาวชนในทุกยุคทุกสมัย และยังมีความสอดคล้องกับวุฒิภาวะของเด็ก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงถ่ายทอดความรู้และคำสอนที่เป็นประโยชน์หลายด้าน ทั้งการสอนความรู้ภายนอกหรือทักษะทางปัญญา และการสอนความรู้ภายในหรือทักษะด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่กันไป นับว่าทุกคำสอนได้เปิดมุมมองให้แก่ผู้อ่านซึ่งเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน และยังช่วยให้ผู้อ่านมีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังมีแนวทางในการคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

คำสอนที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง ไม่เพียงมีประโยชน์เฉพาะกลุ่มผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านที่เป็นกลุ่มผู้ปกครองด้วย กล่าวคือ ผู้ปกครองสามารถนำคำสอนที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่องไปปรับใช้ในการสอนเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้ปกครองตระหนักถึงการเรียนรู้ของเด็ก การปลูกฝังจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมไปถึงการอบรมสั่งสอนอย่างมีเหตุผลตามหลักการวิทยาศาสตร์

สิ่งเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเติบโตมาเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมต่อไป

ด้านกลวิธีการนำเสนอคำสอนในวรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” พระองค์ทรงนำเสนอคำสอนผ่าน 3 กลวิธี คือ กลวิธีการสอนโดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตัวเอง กลวิธีการสอนโดยผ่านการอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ ซึ่งจะปรากฏทั้งการอบรมสั่งสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ และการอบรมสั่งสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักความเชื่อ และกลวิธีการสอนโดยผ่านบุคคลต้นแบบ กลวิธีการนำเสนอคำสอนทั้ง 3 กลวิธีได้ส่งเสริมให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชประสงค์จะถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

Kaew the Playful and *Kaew the Naughty*: Contemporary Didactic Literature for Children

Kae Dangsakul

Abstract

This research article aims to study the didactic content and its presentational techniques in *Kaew the Playful* and *Kaew the Naughty* by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn as contemporary didactic literature for children.

It is found that the didactic content in *Kaew the Playful* and *Kaew the Naughty* is suitable for children in all ages. Moreover, it also corresponds to the maturity of children. The author has conveyed knowledge and morals in many aspects including external knowledge, or cognitive skills, and internal knowledge, or affective skills, cooperatively. All of these contribute to a wider outlook of the world for the readers, who are children and young adults. Furthermore, they also help the readers find guidelines on good conducts and problem-solving skills, which can effectively be applicable to their daily lives.

Not only is the didactic content in the two works beneficial for the young readers, but it is also helpful for adult readers, or parents. Parents can adapt the didactic content in the two works in teaching their children. In addition, the two works also remind parents of the learning process, the cultivation of morality and ethics, and logical and scientific upbringing for children, all of which can shape children and young adults into good citizens with desirable qualities in society.

There are three main presentational techniques in *Kaew the Playful* and *Kaew the Naughty*. Firstly, the protagonist learns lessons by herself from encountering various situations. Secondly, she learns from the teaching of adults, which employs scientific or religious reasoning. Thirdly, she learns from role models. These three major techniques efficiently contribute to the readers' understanding of the content which the author has intended to deliver, and which is beneficial for life.

ความนำ

วรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” เป็นบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้พระนามแฝงว่า “แว่นแก้ว” พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “แก้วจอมแก่น” ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 23 เรื่อง ตีพิมพ์ในนิตยสารสตรีสารภาคพิเศษ เมื่อ พ.ศ. 2521 ได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้อ่านเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีเนื้อหาที่สนุกสนาน ผ่องแผ้ว และถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านทุกเพศทุกวัยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มผู้อ่านในช่วงอายุ 9–15 ปี ซึ่งเป็นช่วงเด็กประถมและวัยรุ่นตอนต้น

ต่อมาพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เนื้อหาเพิ่มเติม แล้วรวมเป็นบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “แก้วจอมชน” ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 19 เรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาเป็นภาคต่อกัน เนื้อหาในเรื่องได้แทรกเกร็ดความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกัน แต่อาจจะมีแง่คิดบางประการที่เป็นเรื่องใหญ่ขึ้น ซึ่งเป็นไปตามวัยของตัวละครที่เจริญเติบโตขึ้น

ตัวละครในเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” ประกอบด้วย “แก้ว” ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง นอกจากนี้ยังมีตัวละครพ่อ แม่ พี่ไก่ น้องเล็ก และผองเพื่อนของแก้วในโรงเรียนที่มาช่วยเพิ่มความสนุกให้เรื่อง และมาช่วยเพิ่มเกร็ดความรู้ รวมไปถึงข้อคิดต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

“แก้ว” เป็นตัวละครเด็กผู้หญิงอายุประมาณ 9 ขวบ มีนิสัยร่าเริง ชอบเล่นซุกซน มีความมั่นใจในตัวเอง มีความเป็นผู้ร่าเริง กล้าคิด กล้าทำ กล้าลองในสิ่งใหม่ เป็นเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ไม่เหมือนใคร บ่อยครั้งแก้วจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากเพื่อนในวัยเดียวกัน แก้วได้สร้างวีรกรรมเอาไว้มากมาย ถึงแม้ว่าแก้วจะเป็นเด็กซุกซนและจอมแก่นเพียงใด แก้วก็มีจิตใจเมตตา มีความเอื้อเฟื้อเพื่อแม่ต่อเพื่อนมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากกรที่แก้วแบ่งปันสิ่งต่างๆ ให้แก่พี่น้องและผองเพื่อน ชอบเลี้ยงสัตว์นานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นกระรอก สุนัข แมว ปลา ฯลฯ แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่อ่อนโยน แก้วเติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่น มีพ่อแม่ที่คอยเอาใจใส่ดูแล และคอยอบรมสั่งสอนในเรื่องต่างๆ มาเป็นอย่างดี

“พี่ไก่” เป็นพี่สาวของแก้ว อายุประมาณ 13 ปี เป็นคนเรียนหนังสือเก่ง ใฝ่ฝันว่าอนาคตจะเป็นคุณครู ไก่จะคอยดูแลแก้วและน้องเล็กในเวลาที่มีพ่อแม่ไม่อยู่ สอนการบ้าน และแบ่งปันความรู้ใหม่ๆ ให้แก่น้องๆ อยู่เสมอ แก้วจึงได้รับความรู้จากพี่ไก่ในหลายเรื่อง ส่วน “น้องเล็ก” เป็นน้องสาวของแก้ว อายุประมาณ 6 ปี เป็นน้องที่ชอบเล่นซุกซน ยามว่างน้องเล็กจะชอบร้องเพลง ลักษณะเป็นเด็กขี้สงสัย และคอยจะทำตามทีที่แก้วบอกเสมอ

บทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่องนี้จัดเป็นวรรณกรรมเยาวชนที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพ เนื้อเรื่องแฝงไปด้วยข้อคิดประเทืองปัญญา ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และพัฒนาภาวะทางอารมณ์ จึงทำให้ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจะทรงพระราชนิพนธ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องแก้วจอมแก่นและแก้วจอมขมมานานกว่า 20 ปี แต่วรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องนี้ยังคงได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เนื้อหา ยังคงร่วมสมัย และยังสามารถนำมาปรับใช้ในการสอนเยาวชนไทย ดังจะเห็นได้จากการตีพิมพ์วรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องซ้ำอย่างต่อเนื่อง มากถึง 40 ครั้ง จำนวนพิมพ์ต่อครั้งไม่ต่ำกว่า 2,000 เล่ม นอกจากนี้ยังได้เป็นหนังสือนอกเวลาของโรงเรียนต่างๆ มีผู้นำไปถ่ายทำเป็นบทละครโทรทัศน์ จัดทำเป็นการ์ตูน อีกทั้งยังได้แปลเป็นภาษาต่างประเทศ ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีน

ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาคำสอนและกลวิธีการนำเสนอคำสอนที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมขม” ว่าทรงถ่ายทอดคำสอนในเรื่องใดบ้าง และทรงเลือกใช้กลวิธีการนำเสนอในรูปแบบใด อันจะทำให้เห็นคุณสมบัติของเด็กและเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ เพื่อให้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมเด็กและเยาวชนต่อไป

คำสอนที่ปรากฏใน “แก้วจอมแก่น แก้วจอมชน”: วรรณกรรมคำสอนเด็กร่วมสมัย

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าพระองค์ทรงถ่ายทอดคำสอนอันเป็นประโยชน์เอาไว้หลายประการ ทั้งการสอนความรู้ภายนอกหรือทักษะทางปัญญา และการสอนความรู้ภายในหรือทักษะด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดเรียนรู้ควบคู่กันไป ในแต่ละคำสอนก็เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้อ่าน และยังมีส่วนช่วยปลูกฝังจิตสำนึก ลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนไทย รวมไปถึงช่วยเหลือกลมให้ป็นเด็กคิดดี ทำดี พุดดี เต็บโตเป็นพลเมืองที่ดีอีกด้วย ดังจะยกตัวอย่างคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องให้เห็นดังนี้

1. การสอนให้รู้จักการรักษาน้ำใจของผู้อื่น

การรักษาน้ำใจผู้อื่น คือ การรู้จักคิดถึงจิตใจ ความรู้สึกของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และคิดพิจารณาก่อนว่า ถ้าหากมีคนมาประพฤติปฏิบัติหรือพูดกับเรา ในแบบที่เรากำลังจะกระทำหรือพูดออกไปนั้น ถ้าเป็นเรา เราจะรู้สึกอย่างไร เขาก็คงรู้สึกเช่นเดียวกับเรา การรักษาน้ำใจผู้อื่นเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยเพิ่มทักษะทางสังคมให้แก่เด็ก นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับผู้คนรอบข้าง หากเด็กเรียนรู้และตระหนักถึงความรู้สึกของคนอื่น ไม่ว่าจะเด็กจะพูดหรือจะปฏิบัติสิ่งใด เด็กก็จะคิดทบทวนและนึกถึงจิตใจ ความรู้สึกผู้อื่นก่อนเสมอ

จากการศึกษาพบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงนำคำสอนเรื่องรักษาน้ำใจผู้อื่นมาสอดแทรกในวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการแสดงให้เห็นให้ผู้อ่านซึ่งอยู่ในช่วงวัยเด็กได้เรียนรู้ว่า ก่อนที่จะทำหรือพูดสิ่งใดต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นด้วย เพราะบางครั้งสิ่งที่เราทำหรือพูดอาจเป็นสิ่งที่ทำร้ายจิตใจของผู้อื่นได้

ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “กรรมตามทัน” ตัวละครแก้วได้ไปเก็บมะม่วงฝรั่ง ตกที่ที่คุณนายเอิบหวงมากและจะเก็บไว้ส่งประกวดงานประกวดผลไม้ หวังจะ

มาปกอกิน เมื่อคุณนายเอิบรู้ จึงเสียใจมาก เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้แก้วถูกแม่ตีและถูกพ่อดุที่ไปเก็บมะม่วงของคุณนายเอิบโดยที่ไม่ได้ขออนุญาตก่อน แต่แล้วก็เกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้แก้วได้เรียนรู้เรื่องการรักษาน้ำใจผู้อื่นหรือการเอาใจเขามาใส่ใจเรามากขึ้น วันหนึ่งแก้วกับน้องเล็กนั่งเล่นอยู่ด้วยกันริมคูน้ำ แก้วอุ้มน้องหมีสุดโปรดไปเล่นด้วย น้องเล็กเกิดปัดน้องหมีของแก้วตกคูน้ำไปโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ แก้วเสียใจมาก แม่ของแก้วถือโอกาสนี้สอนให้แก้วรู้ว่า ของของใคร ใครยืมหวง การทำสิ่งของที่เขารักเสียหาย ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจทำก็ตาม เขาคนนั้นย่อมเสียใจ เหมือนที่เราไปทำลายน้ำใจเขา ดังความที่ว่า

สองสามวันนี่เอง แก้วกับน้องเล็กไปเล่นอยู่ริมคูใกล้บ้านลุงผ่อง เอน้องหมีไปด้วย เล่นกันอยู่ดี ๆ น้องเล็กเกิดปัดน้องหมีตกคูไป แก้วร้องให้ลั่นด้วยความเสียใจ ลุงผ่องอยู่แถว ๆ นั้นพอดี วิ่งมาดู ทราบเรื่องเข้าก็ช่วยยมน้องหมีขึ้นมา น้องหมีเปียกและเป็นโคลน แก้วยิ่งร้องไห้ใหญ่จนน้องเล็กตกใจ

“น้องเล็กจะใช้พี่แก้ว เอากระต่ายของน้องเล็กให้พี่แก้วก็ได้ หรือจะปรับค่าขนมของน้องเล็กก็ได้”

“พี่แก้วไม่เอาหรอก พี่แก้วรู้ว่าน้องเล็กไม่ตั้งใจ อย่งไร ๆ ตัวอื่นก็ไม่เหมือนตัวนี้”

...

คุณแม่รู้เรื่องเข้าก็ว่า “ดีเหมือนกัน ยายแก้วจะได้รู้เสียบ้างว่าการไปทำร้ายน้ำใจ คนอื่นนั้น เขาเสียใจอย่างไร”

“อะไรคะ แก้วไปทำอะไรใคร” แก้วซังกง

“ก็มะม่วงฝรั่งตกตึกอะไรของคุณนายเอิบไงละ” คุณแม่พินความหลัง

“นั่นมันนานมาแล้วนี่คะ แก้วไม่ได้ตั้งใจร้าย และเพอญูก็ไม่ได้เป็นหัวใจด้วยทำไม่มาลงแก้วคนเดียว โธ่กรรมของแก้ว”

(แวนแก้ว, *แก้วจอมซน*, 2550, น. 40-41)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ตัวละครแก้วได้เข้าใจความรู้สึกของคนที่ต้องสูญเสียของที่รักไป และตระหนักเรื่องการรักษาน้ำใจคนอื่นมากขึ้น เพราะในบางครั้งการกระทำของเราอาจทำให้คนอื่นต้องเสียใจ ถ้าหากเราคิดถึงจิตใจคนอื่น

ก่อนที่จะคิดจะทำสิ่งใด ก็จะช่วยให้เรา มีความระมัดระวังมากขึ้น และยังช่วยรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างตัวเรากับผู้อื่นได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาในเรื่อง “ลมว่าวคราวพัดมา” ก็ปรากฏคำสอนเรื่องของการรักษาน้ำใจผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราด้วยเช่นกัน แต่ในเรื่องนี้ได้สอนผ่านมารยาทในการเล่นว่าว ดังจะเห็นได้จากตัวละครแก้วไปเล่นว่าวแล้วสามารถเกี่ยวเอาว่าวของคนอื่นมาได้ แล้วไปอวดลุงฟ่อง และหวังจะเอว่าวที่ได้มาใหม่ไปขึ้นเล่นในวันพรุ่งนี้ ลุงฟ่องเลยสอนมารยาทในการเล่นว่าวของผู้อื่นมาว่า เมื่อเราไปเกี่ยวได้ว่าวของ ใครมาเราจะไม่เอว่าวนั้นขึ้นเล่น เพราะถ้าหากเจ้าของว่าวเขามาเห็น เจ้าของว่าวคงจะเจ็บช้ำน้ำใจ แก้วเข้าใจคำสอนของลุงฟ่องและจะไม่นำว่าวนั้นไปเล่น แต่จะเก็บรักษาเอาไว้อย่างดี ดังความที่ว่า

แก้วเอว่าวไปอวดลุงฟ่อง “นี่เคะว่าวที่แก้วได้ใหม่ พรุ่งนี้จะเอาไปเล่นที่บ้านนิดอีก”

ลุงฟ่องหยิบว่าวมาพิจารณาดูสักครู่แล้วก็เอ่ยขึ้นช้าๆ ว่า “หนูแก้ว ลุงนี่ก็คนโบราณนะ คนโบราณนะ ถ้าได้ว่าวใครเขามาอย่างนี้แล้ว ก็มักจะถือเป็นมารยาทว่า จะไม่ขึ้นให้ เจ้าของเขาเห็น เป็นการสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจ เก็บไว้เฉยๆ ดีกว่า ยิ่งดูว่าวตัวนี้สิ เจ้าของเขาไม่ใช่ สักแต่ว่าซื้อมาเล่น นี่เขาคงทำด้วยฝีมือเขียนนะ ฝีมือดีเสียด้วย เหล่าไม้ขัดกระดาษทราย เสียเรียบ เขาคงเสียตายเหมือนกัน..”

แก้วเห็นด้วยกับลุงฟ่องอีกนั่นแหละ

(แวนแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 156-157)

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง พบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเน้นการสอนให้เด็กรู้จักรักษาน้ำใจคนอื่น รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เพราะการรู้จักรักษาน้ำใจคนอื่น รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา จะช่วยให้เด็กมีคุณธรรมประจำใจ ส่งผลให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ เกิดการปรับตัว ปรับวิธีคิด สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง และเป็นที่รักของทุกคน

2. การสอนให้รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่

การสอนให้รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เป็นการสอนให้รู้จักการประมาณตน มีความสุขกับสิ่งที่มี ไม่เอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่นจนทำให้ตัวเราเกิดทุกข์ หากเรารู้จักพอใจในสิ่งที่เรามีอยู่ เราก็มีแต่ความสุขใจ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงถ่ายทอดคำสอนเรื่องการพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “ยอดคิดปิ่น” ตัวละครแก้วเคยคิดว่าทำไมบ้านของตนเองจึงไม่มีรถยนต์เหมือนกับบ้านของหมุหวานหรือว่าบ้านของอ้อย แต่แล้ววันหนึ่งเมื่อแก้วได้พูดคุยกับพงศ์ พงศ์เล่าว่าพงศ์จะต้องวิ่งขายพวงมาลัยทุกวันก่อนไปโรงเรียน ทำให้แก้วได้ทวนคิดว่า ถึงแม้ว่าตนเองจะไม่มีรถยนต์คันใหญ่ นั่งเหมือนบ้านของหมุหวานหรืออ้อยก็ไม่เป็นไร จงพอใจในสิ่งที่มีเพราะยังมีคนที่ลำบากกว่าเรามาก ดังความที่ว่า

“แก้วว่าพวงมาลัยก็เป็นจุดเด่น เพราะเด็กเขาขายพวงมาลัยนี้ช่วยพ่อแม่ แก้วไปคุยกับพงศ์หลานลู่ม่องมาคะ เขาต้องวิ่งขายพวงมาลัยทุกวันก่อนไปโรงเรียน เลยนึกได้ว่า ถึงแก้วจะไม่มีรถยนต์นั่งอย่างหมุหวานหรืออ้อยแต่ยังสบายกว่าพงศ์แยะ”
(แฉ่วนแก้ว, แก้วจอมซน, 2550, น. 57)

จากความข้างต้น ตัวละครแก้วได้เข้าใจแล้วว่า บางทีเราต้องรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ในขณะที่เราคิดว่าเรามีน้อยกว่าคนอื่น เราอาจจะมิหรือได้รับโอกาสที่มากกว่าคนอื่นอีกหลายคน ดังนั้นถ้าเราพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ ตัวเราเองก็จะมีความสุข และยังสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้างได้อีกด้วย

เรื่อง “เรื่องการกิน” ตัวละครแก้วเริ่มเบื่ออาหารกลางวันที่โรงเรียน และที่บ้าน แต่แล้วก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้แก้วคิดได้ว่า ต้องพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ บางทียังอาจโชคดีกว่าคนอื่นอีกหลายคน บางคนอาจมีชีวิตที่ลำบากกว่าเรามากนัก วันหนึ่งแก้วรีบวิ่งเข้าโรงเรียน แต่แล้วก็ไปชนเพื่อนผู้หญิงคนหนึ่งล้มลง เด็กผู้หญิงคนนั้นรีบดูแลอย่างรีบร้อนที่เธอถือมา ภายในกล่องข้าวมีเพียงปลาเค็มชิ้นเล็ก ๆ และ

ข้าวแข็งๆ บางวันเธอเล่าให้แก้วฟังว่า ต้องกินแต่น้ำจะได้อ้อมๆ แก้วได้เห็นไต้ยีน เช่นนั้นจึงรู้ว่า ตนเองโชคดี ยังมีคนที่ลำบากกว่าเราอีกมาก แก้วแบ่งปันน้ำพริกที่เอามาจากบ้านให้เด็กผู้หญิงคนนั้น เหตุการณ์ในวันนั้นทำให้แก้วเรียนรู้และพอใจในสิ่งที่ตนเองมีมากยิ่งขึ้น และไม่เพื่อที่จะรับประทานอาหารเช้าๆ อีกเลย ดังความที่ว่า

“เธอไม่ได้รับประทานอาหารเช้าโรงเรียนหรือ ไหนวันนี้เธอเอาอะไรมา” แก้วอยากรู้ เด็กหญิงแปลกหน้าหยิบถุงพลาสติกออกมาให้แก้วดู

“แค่นี้เธออ้อมหรือ” แก้วอุทานอย่างตกใจเมื่อเห็นข้าวแข็งๆ มีปลาเค็มอยู่นิดหนึ่ง

“ก็ไม่อ้อมหรอก วันนี้โชคดีได้ปลาเค็มมาหน่อยหนึ่งด้วย กินแล้วเราก็กินน้ำตามแยะๆ ซิ จะได้หนักท้อง”

“พูดอย่างนี้แปลว่าไม่ได้มีทุกวัน” แก้วตกใจ

“บางวันก็กินแต่น้ำให้มันอ้อมๆ วิ่งเล่นเพลินๆ มันก็ไม่หิวหรอก”

“เธอโชคร้ายจัง ฉันนับถือความอดทนของเธอจริงๆ ของฉันโดนกินซ้ำๆ ยังบ่นเลย”

“ฉันนะนับว่าโชคดีกว่าคนอื่นๆ ได้ทุนเรียนชั้น ม.1 แล้วนะ พวกเพื่อนๆ ไม่มีใครได้เรียนเลย ต้องทำงานหนักและอดกว่าฉันเสียอีก”

แก้วนิ่งไปครู่แล้วควักน้ำพริกออกมาจากกระเป๋า “ฉันให้เธอ”

“อ้าวไม่เก็บไว้รับประทานเองหรือ”

“ไม่หรอก ฉันรับประทานอาหารเช้าโรงเรียน” แก้วพูดจบก็วิ่งตื้อทิ้งเพื่อนใหม่ให้ยืนงออยู่

วันนี้แก้วถูกทำโทษที่มาโรงเรียนสาย แต่คิดว่าคุ้มค่าเมื่อเทียบกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ

(แวนแก้ว, *แก้วจอมซน*, 2550, น. 152-154)

การสอนให้รู้จักพอใจในสิ่งที่มีอยู่ นับเป็นคำสอนที่ช่วยกระตุ้นให้กลุ่มผู้อ่านซึ่งอยู่ในช่วงวัยเด็กได้เรียนรู้ว่า ควรพอใจในสิ่งที่เป็น พอใจในสิ่งที่มีอยู่ เห็นคุณค่าในตนเอง ไม่เอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับใคร ถ้าหากเด็กคิดได้เช่นนี้

เด็กจะมีภูมิคุ้มกันที่ดี เมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เขาจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่มีจิตใจระย้าผู้อื่น และที่สำคัญจะประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกงผู้ใด

3. การสอนให้รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

การอยู่ร่วมกันในสังคม สิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือ การมอบน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกัน คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถกระทำได้ โดยไม่ต้องใช้เงินทองมากมาย เพียงแต่แสดงความช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็สามารถแสดงออกถึงน้ำใจได้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงถ่ายทอดคำสอนเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลไว้ในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง ทรงมุ่งเน้นให้ตัวละครได้เรียนรู้การช่วยเหลือกันทำงาน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “เรามาช่วยกันเถอะนะ” เป็นตอนที่แก้วกับเอกจะต้องอยู่เวรทำความสะอาดห้องเรียนคู่กัน แต่เมื่อถึงวันทำเวร เอกก็จะมีธุระหรือเหตุที่ทำให้เอกไม่สามารถทำเวรได้ แก้วจึงต้องทำเวรเพียงคนเดียวเป็นประจำ จนวันหนึ่งแก้วเริ่มไม่พอใจที่เอกไม่ยอมอยู่เวร พอถึงวันศุกร์ เอกก็เตรียมตัวจะกลับบ้าน แก้วจึงจับแขนเอก แล้วบังคับให้เอกทำเวร เอกตกใจเป็นลมล้มไป ภายหลังแก้วมารู้ความจริงว่าเอกไม่สบายต้องเข้ารับการผ่าตัด แก้วรู้สึกผิดที่แสดงพฤติกรรมไม่ดีกับเอก เอกหายไปจากโรงเรียนหลายวัน พอเอกหายดีแล้วกลับมาโรงเรียน แก้วก็ไม่ยอมให้เอกทำเวร แต่เอกก็ยินดีจะช่วยแก้วทำเวร งานที่ดูเหมือนหนักก็จะกลายเป็นเรื่องเล็ก เป็นเรื่องสนุกไปได้ ดังความที่ว่า

แก้วไม่สบายใจอยู่ดี พอถึงวันจันทร์เห็นเอกมาโรงเรียนได้ก็โล่งใจจะเข้าไปขอโทษ ก็ยังไม่กล้า ทั้งๆ ที่อยากรู้ว่าเอกเป็นอย่างไรบ้าง จนถึงวันศุกร์แก้วก้มหน้าก้มตากวาดห้อง

“แก้ว เอกกวาดเอง” เอกแย้งไม่กวาดจากมือแก้ว
“งั้นแก้วจะเช็ดกระดานดำเลยนะ ช่วยกันอย่างนี้แป๊บเดียวก็เสร็จ”

ทำเวรวันนั้นไม่น่าเบื่อเลย เราช่วยกัน เข้าใจกันอย่างนี้น่าก็เป็นเรื่องสนุก
โลกก็จะสดใสขึ้นแะะเทียว

(แวนแก้ว, แก้วจอมขน, 2550, น. 136)

จากความข้างต้น จะเห็นว่าตัวละครแก้วมีความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง
ดังจะเห็นได้จากแก้วทำเวรมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าเธอจะไม่ได้ทำเวร แต่แก้วก็
ไม่ละทิ้งหน้าที่ของตนเอง แต่พอถึงวันหนึ่งที่แก้วรู้ความจริงว่า ที่เธอไม่ยอมทำเวร
เพราะเธอไม่สบาย แก้วก็เข้าใจ และพร้อมที่จะช่วยเหลือเธอ อีกทั้งกลับรู้สึกผิด
ที่แสดงพฤติกรรมไม่ดีกับเธอ เมื่อเธอหายป่วย เธอก็ยินดีที่จะทำเวรคู่กับแก้ว
และช่วยแก้วทำเวร นับว่าการที่พระองค์นำเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาสอน
ผ่านสถานการณ์เรื่องการทำเวรทำความสะอาดห้องเรียน ยิ่งทำให้ผู้อ่านซึ่งเป็น
ช่วงวัยเด็กเข้าใจมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นสถานการณ์ใกล้ตัวเด็ก เด็ก ๆ จะต้องได้
ทำเวรทำความสะอาดห้องเรียน ทำให้เด็กเข้าใจคำสอนได้ง่ายมากขึ้น และเห็น
ภาพจริง นับเป็นการปลูกฝังที่ทำให้เด็กเรียนรู้จักการทำงานร่วมกัน และช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันได้เป็นอย่างดี

4. สอนให้รู้จักมีความเมตตากรุณา

ความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมประการหนึ่ง เป็นความดีขั้นพื้นฐานของ
ความเป็นมนุษย์ หากมนุษย์มีใจเมตตาต่อกัน เอื้อเฟื้อต่อกัน โลกก็จะมีแต่ความสุข
สงบ ความเมตตากรุณาไม่ใช่มีแต่ความเมตตาระหว่างมนุษย์มีต่อมนุษย์ด้วยกัน
เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงความเมตตาที่มนุษย์มีต่อสัตว์โลกด้วย

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่องในสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ
สยามบรมราชกุมารี จะเห็นว่าพระองค์ทรงถ่ายทอดคำสอนเรื่องความเมตตากรุณา
ทั้งต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์เอาไว้อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากเรื่อง “ล่อกั้ง”
ตัวละครแก้วและเพื่อนๆ ไปเที่ยวทะเลและได้จับกั้งมาขังไว้ในกระป๋องเพื่อต้องการ
เล่นสนุกสนาน ไม่ได้มีเจตนาจะฆ่ากั้งแต่อย่างใด พี่ไก่เข้ามาบอกแก้วและเพื่อนๆ
ว่า การเล่นสนุกแบบนี้ถือเป็นการทรมานสัตว์ เป็นการทำบาป แก้วและเพื่อนๆ จึง

ปล่อยกิ้งกิ้งงูที่ท้องทะเล สูดท้ายกิ้งกิ้งกลับนอนลอยตายเป็นแพ แก้วรู้สึกผิดและไม่กล้าจะเล่นจับกิ้งกิ้งอีกต่อไป ดังความที่ว่า

“พี่ไถ่ว่ามันยิ่งบาปกว่าเอาไปกินอีกแก้ว เราจับมันเล่นสนุก ๆ ทรมานสัตว์”

.....

“เลิกเถอะ” แก้วว่า น้องหน้อยเทกั้งทั้งทะเลอย่างเสียตาย ตัวกิ้งซึ่งอ่อนเพลียเต็มทีเพราะถูกขังอยู่ในกระป๋องเป็นเวลานานแทนที่จะริบชุดรูอย่างที่เราคิดกลับนอนลอยเป็นแพ

คืนนั้นแก้วนอนไม่ค่อยหลับ ก็หลับได้อย่างไรละ เพราะหลับตาครั้งใดก็เห็นแต่ภาพกิ้งกิ้งลอยอยู่ยุบยับเต็มไปหมด แก้วคงไม่กล้าเล่นกิ้งไปอีกนาน

(แวนแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 14-15)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงนำเอาตัวอย่างการเล่นสนุกของแก้วและผองเพื่อนมาช่วยเตือนสติและมาช่วยปลูกฝังให้ผู้อ่านซึ่งเป็นวัยเด็กมีความเมตตาากรุณาต่อสัตว์ เพราะการที่เด็กมีใจเมตตากรุณาจะทำให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจอ่อนโยนต่อเพื่อนมนุษย์ อย่างน้อยก่อนที่เด็กคิดจะทำลายสัตว์ ไม่ว่าจะเพราะต้องการเล่นสนุกหรือความคึกคะนอง เด็กก็ควรจะมีสติยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะทำร้ายสัตว์ตัวน้อยๆ เหล่านั้น อาจกล่าวได้ว่าคำสอนเรื่องความเมตตากรุณาต่อสัตว์เป็นคำสอนที่เหมาะสมกับช่วงวัยเด็กที่ชอบเล่นสนุกสนาน และยังไม่ทันระวังถึงผลของการเล่นสนุกกว่าอาจทำให้เกิดผลเสียต่อผู้อื่น

5. สอนให้รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์

ธรรมชาติของเด็กจะมีความสนใจใคร่รู้ เมื่อเผชิญสิ่งใดที่ไม่รู้แล้วเด็กมีความต้องการอยากรู้ เด็กจะพยายามหาคำตอบเพื่ออธิบายสิ่งนั้นว่าคืออะไร เพราะอะไร หรือทำไม การฝึกให้เด็กได้ลองคิดแบบวิทยาศาสตร์หรือเรียนรู้อการหาคำตอบด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้เด็กได้ค้นหาคำตอบด้วยตัวเองอย่างมีเหตุและผล

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง พบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงนำวิธีการทดลองทางวิทยาศาสตร์และวิธีการศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์ที่ต้องมีการสังเกต การตั้งสมมติฐาน การทดลอง และการสรุปผล เพื่อหาคำตอบหรือเพื่อพิสูจน์ความจริงบางประการมาเป็นพื้นฐานในการสอนให้เด็กมีวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ พระองค์ได้นำเสนอวิธีคิดดังกล่าวผ่านคำสอนของ ตัวละครพ่อของแก้ว พี่หนู และครูฉวีวรรณครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียนของแก้ว ดังจะยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

วิธีการทดสอบกรดกำมะถัน เมื่อพิจารณาเรื่อง “อ๊อย! ปวดท้องจริง” พ่อของแก้วได้กล่าวถึงวิธีการดูว่าในน้ำส้มพริกต้องมีการดก่ามะถันหรือไม่ เนื่องจากในปัจจุบันมีพ่อค้าแม่ขายใช้กรดกำมะถันมาละลายกับน้ำแทนการใช้ น้ำส้มสายชู พ่อเลยสอนวิธีการสังเกตว่าในน้ำส้มพริกต้องมีการดก่ามะถันเจือปนอยู่หรือไม่ ให้พิจารณาลักษณะและสีของพริกในน้ำส้มพริกดอง ถ้าพริกดูสีซีด ๆ เปื่อย ๆ ให้สงสัยไว้ก่อนว่าน้ำส้มพริกดองนั้นจะมีสารกำมะถันปนเปื้อนอยู่ จากนั้นพี่หนูได้นำเสนอวิธีการทดสอบตามหลักวิทยาศาสตร์ว่า สามารถนำยาม่วงที่ทาเมื่อตอนปากเปื่อยมาทดสอบได้ หากหยดยาม่วงลงในน้ำส้มพริกดองแล้ว น้ำเปลี่ยนเป็นสีเขียวก็สรุปผลได้ว่าน้ำส้มพริกดองนั้นจะมีกรดกำมะถันเจือปนอยู่ ดังความที่ว่า

คุณพ่อบอก “น้ำส้มพริกดองที่ใส่ถ้วยเดียวกับอันตรราย บางทีแทนที่เขาคจะใช้ น้ำส้มสายชู เขาใช้กรดกำมะถันละลายน้ำ คนกินเข้าไปมาก ๆ มันก็กัดกระเพาะ ถ้าทำได้พ่อชอบมะนาวมากกว่า ดูอย่างนี้ก็ได้ ถ้าพริกในน้ำส้มดูเปื่อย ๆ สีซีด ๆ ก็ให้สงสัยไว้ก่อน”

“เขามีวิธีทดลองอะ” พี่หนูลูกชายคนคุณป้าพูดขึ้นบ้าง “เขาให้เอายาม่วง ๆ ที่คุณแม่ทำให้เวลาปากเปื่อยหยดลงไป ถ้าเป็นกรดกำมะถันมันจะเปลี่ยนสีเป็นสีเขียว”
(แฉ่วนแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 53-54)

จากความข้างต้นจะเห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงถ่ายทอด วิธีการทดสอบว่าในน้ำส้มสายชูมีการดก่ามะถันหรือไม่ ด้วยวิธีการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ และสามารถนำไปปรับใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังช่วยให้เด็กมีความระมัดระวังในการรับประทานอาหารอีกด้วย

6. สอนให้รู้จักยอมรับผิดและรู้จักการขอโทษ

เด็ก ๆ หลายคนเมื่อทำผิดแล้วไม่ยอมขอโทษ มองว่าตนเองไม่ผิด การสอนให้เด็กเรียนรู้การกล่าวคำขอโทษ จะทำให้เด็กรู้ว่าเมื่อใดก็ตามที่เราไปทำให้ใครคนใดคนหนึ่งต้องได้รับบาดเจ็บ เสียใจ หรือทำให้ข้าวของของเขาเกิดความเสียหายไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ควรที่จะกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดง ความรับผิดชอบ และยังเป็นการบอกตัวเองด้วยว่าจะไม่ทำผิดพลาดซ้ำเดิมอีก

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ พบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงนำคำสอนให้เด็กรู้จักยอมรับผิดและรู้จักการขอโทษเอาไว้ในเรื่อง “ละครนอกบท” ดังจะเห็นได้จากตอนที่ แก้วกับอ้อทะเลาะกันเพราะเล่นนอกบท แก้วได้ซ้อมบทละครแล้วแต่งละครไปถูกขาอ้อ อ้อคิดว่าแก้วแกล้ง จึงเอาไม้กระบองตีแก้ว ส่วนแก้วโมโหเลยเอาค้อนทุบพาดที่แขนอ้อ ทำให้ได้รับบาดเจ็บกันทั้งสองฝ่าย แก้วเลยกลับมาบอกแม่ว่า ตนเองจะไม่เล่นละครแล้ว เพราะโกรธกับอ้อ แม่บอกให้แก้ว ขอโทษอ้อเพราะแก้วเริ่มก่อนไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่แก้วไม่ยอมขอโทษเพราะกลัวจะเสียหน้า แต่ตอนหลังเมื่อแก้วได้คิดทบทวน แก้วก็มาขอโทษอ้อ เพราะเห็นว่าอ้อก็บาดเจ็บเหมือนกัน ดังความที่ว่า

“แม่เห็นว่าลูกทำเขาก่อน ควรจะขอโทษอ้อเขา ถึงเราไม่ตั้งใจ เรื่องแค่นี้ ไม่น่าจะทะเลาะกันเลย”

“ก็อ้อเขาตีแก้วเจ็บเหมือนกันนี่คะ”

....

ก่อนวันงาน แก้วตื่นแต่เช้าประกาศก้อง

“เสาร์นี้ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ไถ่ น้องเล็ก อย่าลืมไปดูแก้วเล่นละคร”

“อ้าว” คุณพ่อ คุณแม่อุทาน “ตกลงแก้วจะเล่นหรือลูกหายโกรธกับอ้อแล้วหรือจ๊ะ”

“คะ หายตั้งนานแล้ว วันรุ่งขึ้นจากวันที่ทะเลาะกันแก้วเห็นแขนอืดเขียวบีด เป็นรอยที่ถูกแก้วเอาธนูตี ความจริงตีเบาๆ เท่านั้นไม่น่าเป็นเลย อืดว่าเขาเป็นอะไรไม่รู้ฟกซำดำเขียวง่าย แก้วสงสารอืดรีบขอโทษ อืดเขาว่า เขาไม่ได้โกรธแก้ว ชักหน่อย แก้วเลยไปขอครูเล่นอีก แก้วลาไปซ่อมละครนะคะ...”

(แฉ่วนแก้ว, *แก้วจอมซน*, 2550, น. 13-15)

จากความข้างต้นจะเห็นว่า พระองค์ได้ทรงสอนให้เด็กเรียนรู้จักการยอมรับผิดและรู้จักขอโทษเมื่อทำผิดพลาด คำสอนนี้นับว่าสอดคล้องกับช่วงวัยของผู้อ่านอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ยังไม่สามารถควบคุมหรือใช้อารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มักจะมีเรื่องทะเลาะกัน ส่วนมากเด็กจะทะเลาะกันไม่นาน โกรธกันวันนี้ วันพรุ่งนี้ก็คืนดีกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมรับในความผิดของตนเอง และรู้จักขอโทษ ก็จะทำให้ความสัมพันธ์ของเพื่อนยังคงอยู่ อย่างกรณีแก้วกับอืดที่สามารถกลับมาเป็นเพื่อนเล่นกันได้ หากมองในอีกแง่มุมหนึ่ง ถ้าเด็กไม่รู้จักยอมรับผิด คิดว่าตนเองถูกต้อง แล้วผู้ปกครองมองข้าม อาจทำให้เด็กมีปมด้อยในใจอาจจะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่นิสัยไม่ดี ส่วนฝ่ายที่ถูกแกล้งก็อาจกลายเป็นคนไม่สู้คนและถูกควบคุมได้ง่าย ส่งผลให้ความมั่นใจในตัวเองก็จะหายไป ดังนั้นการสอนให้เด็กรู้จักยอมรับผิดและรู้จัก ขอโทษจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมซน” บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพบคำสอนที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกและการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชนไทย เอาไว้เป็นจำนวนมาก พระองค์จะทรงถ่ายทอดความรู้ภายนอกทักษะทางปัญญา ควบคู่ไปกับความรู้ภายในใจหรือทักษะทางจิตใจ โดยเฉพาะการปลูกฝังให้เด็กรู้จักเอาใจเขา มาใส่ใจเรา รู้จักรักชาน้ำใจคนอื่น เข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เด็กเกิดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น นับเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นไป นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปลูกฝังให้เด็กมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และต่อสัตว์โลก ความเมตตา กรุณาจะช่วยขัดเกลาจิตใจให้เด็กเป็นคนอ่อนโยน เนื่องจากเด็กในช่วงวัย 9-15 เป็นช่วงที่ติดเล่นสนุก กิจกรรมบางอย่างที่เล่นอาจเบียดเบียนสัตว์โดยที่ไม่ได้ตั้งใจ

แต่ถ้าหากเด็กตระหนักว่าทุกชีวิตมีคุณค่า เราไม่ควรไปเบียดเบียน เราต้องมีใจเมตตา ก็จะทำให้เด็กมีสติยับยั้งชั่งใจก่อนที่จะคิดทำอะไร

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสอนเรื่องความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งเป็นคำสอนหนึ่งที่ปรากฏเด่นชัดในวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่อง เนื่องจากเด็กเริ่มมีสังคมที่กว้างมากขึ้น มิได้มีเพียงสังคมในครอบครัว แต่มีสังคมในโรงเรียนเพิ่มเข้ามา ได้รู้จักผู้คนมากขึ้น ทำให้เด็กเริ่มที่จะคิดเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะการเปรียบเทียบในเรื่องสิ่งของ มองว่าตนเองไม่มีเหมือนเพื่อน เกิดความอยากได้ อยากมี การที่พระองค์ทรงเน้นย้ำคำสอนให้เด็กมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ จะช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมี และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

จากการศึกษายังพบว่าพระองค์ทรงถ่ายทอดความคิดแบบวิทยาศาสตร์ เพื่อฝึกให้เด็กช่างสังเกต รู้จักการตั้งคำถาม ค้นหาคำตอบด้วยตัวเองอย่างมีเหตุและผล อาจกล่าวได้ว่า ทุกคำสอนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชนิพนธ์แทรกลงไปในแต่ละเรื่องนั้นล้วนเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่าเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้อ่านที่อยู่ในช่วงอายุ 9-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่เด็กเริ่มจะเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับคนอื่น เริ่มมีพัฒนาการทางอารมณ์และสังคม ด้วยเหตุนี้ คำสอนต่างๆ จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัวในชีวิตประจำวัน เน้นการสร้างให้เห็นถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ฝึกคิดอย่างมีเหตุและผล ทั้งนี้ก็ต้องการเพื่อหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชน คิดดี ทำดี ประพฤติดี ในทางที่ถูกที่ควร เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า

กลวิธีการนำเสนอคำสอนใน “แก้วจอมแก่น แก้วจอมชน”: วรรณกรรม คำสอนเด็กร่วมสมัย

กลวิธีการนำเสนอเป็นส่วนสำคัญของงานเขียนทุกประเภท การใช้กลวิธีการนำเสนอที่ดีจะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน และสามารถถ่ายทอดสารไปถึงผู้อ่านได้ตรงตามวัตถุประสงค์ จากการศึกษาคำสอน “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์

ทรงเลือกใช้กลวิธีการสอนด้วยกันหลายกลวิธี ซึ่งแต่ละกลวิธีล้วนช่วยเสริมให้ผู้อ่านเข้าถึงคำสอนต่างๆ ได้ง่าย ได้แก่ การสอนโดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของ “แก้ว” ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ การสอนโดยผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ รวมไปถึงการสอนผ่านบุคคลต้นแบบ ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

1. กลวิธีการสอนโดยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง

การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง เป็นวิธีการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับเด็กในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง ได้รับประสบการณ์ตรง ได้ฝึกคิด ฝึกทำ ฝึกแก้ปัญหาเรียนรู้วิธีการจัดการความต้องการในด้านต่างๆ ด้วยตนเอง เรื่องบางเรื่องหากพูดสอนอย่างเดียว เด็กอาจจะไม่เชื่อเท่ากับการได้สัมผัสหรือเผชิญด้วยตัวเอง ผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ เด็กอาจจะเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง “แก้วจอมแก่น” กับ “แก้วจอมชน” จะเห็นว่าบางข้อคิดคำสอนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงถ่ายทอดโดยให้ตัวละครแก้วได้ประสบหรือเข้าใจข้อคิดคำสอนต่างๆ ด้วยตัวเอง จนกลายเป็นจิตสำนึกที่ดี นับเป็นการปลูกฝังความคิดให้แก่ผู้อ่านทางอ้อม ผู้อ่านจะสามารถเรียนรู้และเข้าใจข้อคิดคำสอนต่างๆ ไปพร้อมกับการเรียนรู้ของตัวละครแก้ว

ดังจะเห็นได้จากตอนที่ตัวละครแก้วได้เรียนรู้คำสอนเรื่อง “ความสำคัญของโอกาส ทุกคนได้รับโอกาสไม่เท่ากัน” และ “ความรักของพี่น้อง” คำสอนดังกล่าวปรากฏเด่นชัดในเรื่อง “ความรับผิดชอบ” แก้วไม่ได้ไปเที่ยวเล่นกับเพื่อนๆ เพราะแก้วขาหักต้องเข้าเฝือก ตอนแรกแก้วก็น้อยใจในโชคชะตาของตนเองที่ขาหักเกิดความเบื่อหน่าย แต่เมื่อน้ำไหลมาชวนไปเที่ยวสถานีกาชาดก็ทำให้แก้วคลายความเบื่อหน่าย ในขณะที่แก้วอยู่สถานีกาชาดกับน้ำไหล แก้วได้เจอเด็กผู้หญิงคนหนึ่งอุ้มเด็กชายตัวเล็กที่ถูกน้ำร้อนลวกขามาให้น้ำไหลทำแผล พอแก้วได้ยินเรื่องราวของเด็กหญิงผู้นั้นก็ทำให้แก้วนึกคิดว่า ตนเองมีโอกาสดีกว่าคนอื่นอีกมาก ที่ตนเองต้องขาหักเช่นนี้ก็เพราะตัวเองไปปีนต้นพลับป่าแล้วตกลงมาเอง

บางคนไม่เพียงแต่จะต้องรับผิดชอบชีวิตตัวเอง แต่ยังต้องรับผิดชอบชีวิตคนอื่น อีกด้วย และเหตุการณ์ในครั้งนี่ยังทำให้แก้วรู้สึกรักน้องเล็กน้องสาวของตนเองมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังความที่ว่า

เวลาผ่านไปจนเกือบเที่ยงวัน คนใช้น้อยลงมากแล้ว ทุกคนเตรียมตัว วางมือไปรับประทานอาหารกลางวัน คนใช้คนสุดท้ายในเช้าวันนี้เป็นเด็กชายตัวนิดเดียว ถูกน้ำร้อนลวกขาเป็นแผลเหวอะหวะ ผู้ที่อุ้มเด็กน้อยมาเป็นพี่สาวอายุคงจะไล่เลี่ยกับแก้ว แต่ตัวเล็กกว่า ขณะที่น้ำโลกำลังทำแผลอยู่ น้ำแฉ้วพยาบาลอีกคนถามเด็กหญิงถึงครอบครัว เด็กหญิงตอบเบา ๆ มือกอดน้องชาย

“พ่อแม่หนูออกไปทำไร หนูติดไฟตั้งหม้อข้าวไว้เดินออกไปเก็บฟริกข้างบ้าน ได้ยินเสียงน้องร้อง วิ่งเข้าไปเห็นหม้อข้าวหกราดขาน้อง หนูไม่รู้จะทำอย่างไรเลยอุ้มมานี้จ๊ะ” (น.26)

...

ความรู้้อย่างเดียวที่แก้วได้ในวันนี้ คือ ไม่ใช่เด็กทุกคนที่เกิดมามีโอกาสได้เล่นสนุก บางคน...นอกจากจะต้องรับผิดชอบตัวเองแล้ว ยังต้องรับผิดชอบชีวิตคนอื่นด้วย

ต่อไปนี้ แก้วจะไม่รังแกน้องเล็กอีกแล้ว

(แฉ้วแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 26-27)

จากความข้างต้นจะเห็นว่าตัวละครแก้วได้เรียนรู้เรื่องความสำคัญของโอกาส ทุกคนได้รับโอกาสไม่เท่ากัน ในขณะที่เราโทษโชคชะตาของตนเองที่ออกไปเล่นสนุก อาจจะมีคนอื่นอีกหลายคนที่ไม่ได้มีเวลาแม้แต่คิดที่จะได้เล่นสนุก เพราะต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่หลายอย่าง เหมือนดังพี่น้องคู่นี้ โดยเฉพาะคนที่ที่ไม่ได้มีเวลาเล่นสนุกเหมือนกับเด็กคนอื่น เพราะต้องคอยช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ต้องคอยทำงานบ้านและเลี้ยงน้อง เหตุการณ์ในครั้งนี่ยังสอนให้แก้วรักน้องมากขึ้น เพราะแก้วได้เห็นตัวอย่าง ความรักความผูกพันของสองพี่น้อง พี่ที่ทำหน้าที่ของพี่ที่ดูแลน้องได้เป็นอย่างดี จึงทำให้แก้วได้หวนคิดว่า ต่อไปตนเองจะไม่รังแกน้องเล็กอีกแล้ว และจะรักน้องเล็กให้มากขึ้น

เรื่อง “โธ่! ปวดท้องจริง” แก้วได้เรียนรู้เรื่องการระมัดระวังในการกินอาหาร เนื่องจากแก้วแอบซื้ออมยิ้มจากร้านเจ๊กเส็งมา 10 อัน ทั้งๆ ที่แม่ก็ห้ามไม่ให้ลูกๆ ทุกคนกินขนมหรืออาหารที่ไม่เป็นประโยชน์ แต่แก้วก็ไม่ฟัง แก้วแอบกินอมยิ้มอยู่บนคาบคตต้นไม้ กินไปทั้งหมด 8 อัน จนตัวเองต้องปวดท้อง แก้วจึงได้เรียนรู้ด้วยตนเองว่าผลของการแอบละเมิดในสิ่งต้องห้าม ไม่ฟังคำเตือนของแม่ ด้วยการแอบกินอมยิ้มสีสวยที่มาจากสีย้อมผ้า ผลลัพธ์จะทำให้ตนเองปวดท้องและเกิดผลเสียต่อสุขภาพ เหตุการณ์ในครั้งนี้ทำให้แก้วระมัดระวังในการเลือกกินอาหารมากขึ้น ดังความที่ว่า

“เมื่อเช้า แก้วซื้ออมยิ้มเจ๊กเส็งมาลิบอันกินไปแปดอันเหลืออยู่สี่ดวงอัน”
“ไหนเอามาให้ป้าดูสิ”

แก้วหยิบอมยิ้ม 2 อันออกมาจากย่ามที่มักสะพานติดตัวอยู่เสมอ อันหนึ่งสีเขียวป้อเหมือนใบไม้ อีกอันหนึ่งสีแดงเหมือน...เหมือน...เหมือนอะไรก็ไม่รู้...รู้แต่ว่าสีแดงแจ้ก็แล้วกัน

คุณแม่พ้องคุณป้า “คงเจ้าอมยิ้มนี้เอง เมื่อเช้านี้เห็นกินอะไรตอนนั่งอยู่บนคาบคตต้นไม้ งามดูก็แก้งักเอาใบไม้ไปปาก นี่ยายแก้ว แม่ไม่ให้นักกินขนมพวกนี้ เพราะมันอันตราย สีที่เขาใส่ไม่ใช่สีใส่อาหาร เป็นพวกสีย้อมผ้า กินเข้าไปมาก ๆ พอดีแย”

(แว่นแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 52)

อาจกล่าวได้ว่าเด็กบางคนอาจจะชอบการสอนแบบตรงไปตรงมา สิ่งใดที่เป็นข้อห้ามก็พร้อม จะเชื่อและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่สำหรับเด็กบางคนอาจจะประสบด้วยตนเองก่อน เรียนรู้ด้วยตนเองก่อน ถึงจะเข้าใจ ถึงจะเชื่อในข้อห้ามเหล่านั้น ดังนั้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของตนเอง นับเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้เด็กได้ฝึกเรียนรู้โดยไม่รู้สึกว่าเป็นตัวเองถูกสอนตรงๆ หรือถูกบังคับว่าต้องทำหรือไม่ต้องทำอะไร แต่เกิดจากรู้จักเรียนรู้จากสิ่งที่ได้ประสบพบเจอ จนกลายเป็นบทเรียนสำคัญในชีวิต

2. กลวิธีการสอนโดยผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่

การถ่ายทอดคำสอนโดยผ่านการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ โดยเฉพาะคนในครอบครัว เป็นกลวิธีหนึ่งที่มีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเลือกใช้ในการถ่ายทอดข้อคิดคำสอนต่างๆ ให้แก่เด็ก เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุดและอยู่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด คนในครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยอบรมสั่งสอนหล่อหลอมให้เด็กปฏิบัติตนไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง พบว่า คนในครอบครัวแต่ละคนก็มีวิธีการอบรมสั่งสอนที่แตกต่างกันไป สามารถจัดแบ่งได้ 2 ประเภท คือ การอบรมสั่งสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ และการอบรมสั่งสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักความเชื่อ ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 กลวิธีการสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์

กลวิธีนี้นับเป็นกลวิธีเด่นที่ตัวละครพ่อของแก้วเลือกใช้ใช้อธิบายเรื่องราวและคำสอนต่างๆ หากพิจารณาลักษณะนิสัยตัวละครแก้วจะเห็นว่า เป็นเด็กช่างคิด ช่างสงสัย ไม่เชื่ออะไรโดยง่าย ถ้าจะเชื่ออะไรก็ตาม สิ่งนั้นต้องพิสูจน์ให้เห็นได้จริง ส่วนพีไก่เป็นเด็กที่มีความคิดแบบมีเหตุและผล เป็นเด็กที่เฝ้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ส่วนน้องเล็กก็เป็นเด็กน้อยช่างถาม เป็นวัยที่สงสัยสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว เวลาที่ตัวละครทั้ง 3 เกิดข้อคำถาม พ่อของแก้วจะเป็นบุคคลที่คอยอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่ลูกๆ สงสัยไปตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ บางครั้งก็นำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายร่วมด้วย ดังเช่น

เรื่อง “จันทร์อังคาร” ตัวละครแก้วเกิดความคิดสงสัยเรื่องการเกิดจันทร์ อังคารหรือจันทร์คราส น้องเล็กสงสัยเรื่องยักษ์ราหูว่ามีจริงไหม พีไก่สงสัยเรื่องความเชื่อต่างๆ ที่มักปรากฏตอนที่เกิดจันทร์อังคาร ตัวละครพ่อจึงอธิบายทุกข้อสงสัยของลูกๆ ด้วยการนำหลักเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์มาประกอบในการอธิบาย ทำให้ลูกๆ เข้าใจเรื่องการเกิดจันทร์อังคารหรือจันทร์คราสมากยิ่งขึ้น ดังความที่ว่า

“ที่มียักษ์นะมีจริงหรือเปล่าคะ” น้องเล็กถาม

“เอ...คงจะไม่มีมั้ง...ทางวิทยาศาสตร์เขาว่าดวงจันทร์ โลก ดวงอาทิตย์ เรียงกันอยู่ในแนวที่เงาของโลกทอดไปบังแสงอาทิตย์ที่จะสะท้อนไปดวงจันทร์เรียกว่า เกิดจันทรคราสหรือจันทรุปราคา”

“คุณพ่อคะ” แก้วถามขึ้น “แล้วที่คุณแม่ว่าเอาเมล็ดไปเจาะต้นไม้แล้วมันจะ ออกลูกตก เป็นไปได้ยังไงคะ”

“เอ...อันนี้พ่อก็ไม่ค่อยแน่ใจนะ...เข่าว่ากันว่าต้นไม้มีสัญญาณกลักภัย พอไปสัมผัสเข้ามันนึกว่ามันจะตายก็ต้องรีบออกดอกออกลูก หรืออีกอย่างหนึ่ง ต้นไม้ รับไนโตรเจนจากดินทำให้ใบดก รับคาร์บอนไดออกไซด์จากอากาศ ทำให้ออกดอก ออกผล การที่เจาะลำต้นทำให้ลดไนโตรเจนที่จะไปทำให้ต้นไม้งามแต่ไป...”

(แวนแก้ว, แก้วจอมแก่น, 2550, น. 45-46)

จากความข้างต้นจะเห็นว่าตัวละครพ่ออธิบายการเกิดจันทรคราสตามหลัก ทางวิทยาศาสตร์ว่าเกิดจากการที่ดวงจันทร์ โลก ดวงอาทิตย์เรียงกันในแนวที่ เงาของโลกทอดไปบังแสงอาทิตย์ที่จะสะท้อนไปดวงจันทร์เรียกว่าเกิดจันทรคราส หรือจันทรุปราคา นอกจากนี้พ่อยังอธิบายขยายความเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับจันทรคราส เช่น ความเชื่อเรื่องการเอาเมล็ดไปเจาะต้นไม้มันเกิด จันทรคราสแล้วจะออกลูกตก ทั้งยังอธิบายต่อว่าอาจเพราะต้นไม้ได้รับไนโตรเจน จากดินมากขึ้นจึงทำให้ใบดก ได้รับคาร์บอนไดออกไซด์จากอากาศทำให้ออกดอก ออกผลเป็นจำนวนมาก การที่เจาะลำต้นก็เป็นการลดไนโตรเจนที่จะไปทำให้ต้นไม้ งามแต่ไป แต่ทำให้ผลดกด้วย อาจกล่าวได้ว่าตัวละครแก้ว พี่ไก่ และน้องเล็ก ได้รับความรู้ต่าง ๆ ผ่านคำสอนของตัวละครพ่อที่จะอธิบายตามหลักการเหตุผล และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

2.2 กลวิธีการสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักความเชื่อ เป็นกลวิธี การสอนอีกแบบหนึ่งที่ปรากฏในบทพระราชานิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง กลวิธีการสอน ด้วยการให้เหตุผลตามหลักของความเชื่อมักจะปรากฏควบคู่ไปกับการให้เหตุผล ตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ ตัวละครที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ๆ จะเป็นคุณย่าของแก้วและคุณลุงผ่อง ในบางความเชื่อเด็ก ๆ ก็เชื่อตาม แต่ในบางความเชื่อเด็ก ๆ ก็เกิดข้อสงสัยว่าทำไมต้องเชื่อแบบนี้ แล้วจะ

เกิดขึ้นจริงหรือไม่ เมื่อเกิดข้อคำถามเกิดขึ้นก็จะมีอธิบายขยายความเพิ่มเติมเพื่อไขข้อสงสัยต่าง ๆ และทำให้เด็กเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นยกตัวอย่างเช่น

ความเชื่อเรื่อง “การปล่อยเต่าแล้วจะอายุยืน” เมื่อถึงวันครบรอบวันเกิดของหลานคนใด คุณย่าของแก้วจะนำเต่าปัดทองมาให้หลาน ๆ ปล่อยเสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นสิริมงคล ประกอบกับคุณย่าเชื่อว่าเต่าเป็นสัตว์ที่อายุยืน ถ้าเราปล่อยเต่าจะทำให้ตัวเองมีชีวิตที่ยืนยาวด้วยเช่นกัน ดังความที่ว่า

“เต่าแน่ ๆ เลย” แก้วเดา ใช่จริง ๆ ก็ถึงวันเกิดหลานทุกคนคุณย่าจะเอาเต่าปัดทองที่กระดองมาให้ปล่อยเพื่อทำบุญ คุณย่าอธิบายว่าเต่าอายุยืน การปล่อยเต่าจะทำให้อายุยืนไปด้วย”

(แวนแก้ว, *แก้วจอมซน*, 2550, น. 46)

แก้วก็จะเกิดความสงสัยว่าการปล่อยเต่าจะช่วยให้อายุยืนได้จริงหรือไม่ แก้วเก็บความสงสัยเอาไว้ แต่ก็ยอมปล่อยเต่าตามคำแนะนำของคุณย่า ในตอนท้ายคุณแม่ของแก้วก็จะเข้ามาไขข้อสงสัยและอธิบายให้แก้วเข้าใจมากขึ้นว่าการปล่อยเต่าในวันเกิดเป็นการให้ชีวิตสัตว์ ถือเป็นการทำบุญทำทานอย่างหนึ่ง เต่าเป็นสัตว์ที่อายุยืน คุณย่าเลยเชื่อว่าการปล่อยเต่าจะทำให้ตัวเองมีชีวิตที่ยืนยาวด้วยเช่นกัน ดังนั้นการที่คุณย่าให้ลูก ๆ ได้ปล่อยเต่าในวันเกิดก็เพราะคุณย่าหวังดีและรักลูกอยากให้คุณย่าได้ทำบุญ ได้ทำในสิ่งที่ดีในวันเกิดของตัวเอง ดังความที่ว่า

“แล้วการใส่บาตรกับปล่อยเต่าละคะ” แก้วถาม

“ใส่บาตรเป็นการทำบุญถวายทานแก่พระผู้ที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา สอนคนให้เป็นคนดี ส่วนการปล่อยเต่านั้นเป็นการให้ชีวิตสัตว์ เป็นการทำบุญ คุณย่ารักหลานจึงอยากให้คุณย่าได้บุญ ฉะนั้นลูกต้องรักคุณย่ามาก ๆ” คุณแม่ถือโอกาสสอนเสียยี่ดียว

(แวนแก้ว, *แก้วจอมซน*, 2550, น. 49-50)

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจันทรคราสเป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่ผู้ใหญ่นิยมนำมาถ่ายทอดให้ตัวละครแก้ว พี่ไก่ น้องเล็กได้เรียนรู้ถึงกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบเมื่อเกิดจันทรคราส ดังจะเห็นได้จากตอนที่แก้วเห็นคุณย่าเอายามาให้หลานๆ กิน แล้วบอกว่าเมื่อมีจันทรคราสจะต้องกินยาจะทำให้ร่างกายแข็งแรง เห็นลุงฟ่องและคนในหมู่บ้านตีเกราะเคาะไม้ในวันที่เกิดจันทรคราสเพื่อที่จะทำให้พระราหูตกใจและปล่อยพระจันทร์ นอกจากนี้แก้วยังได้ฟังแม่เล่าเรื่องที่คุณย่ามีความเชื่อว่าคุณย่าว่าเวลาที่เกิดจันทรคราสให้ไปเอาเม็ดมาเจาะตรงโคนต้นไม้แล้วจะทำให้ต้นไม้ออกลูกดก ดังความที่ว่า

“ก็จันทร์อังคาร ไม่เห็นอะไร จันจะมาดูว่ากินหยูกกินยากันหรือยัง นี่ก็อาศัยให้พ่อหนูขับมาส่ง” พ่อหนูของคุณย่าคือพี่ของนิดกับหนอย

แก้วเงยหน้ามองพระจันทร์ ซึ่งมีเงาดำๆ บังอยู่เกือบครึ่งแล้วถามคุณย่าว่า “ทำไมต้องกินยาละคะ”

“อ้าว ก็เคยบอกแล้วว่า โบราณนะ เขาถือ ถ้ามีจันทร์อังคารก็ต้องกินยาอะไรก็ได้ จะได้แข็งแรง” พุดพลางคุณย่าก็ควักกระเป๋าทึบยาหอมแจกลูกหลานคนละเม็ด

.....

“คนโบราณโดยมากเขาเชื่อกันว่า จันทรคราสเกิดขึ้นเพราะยักษ์ชื่อราหูอมพระจันทร์ไว้ ต้องตีเกราะเคาะไม้ให้ราหูตกใจจะได้ปล่อยพระจันทร์ ส่วนคุณย่าเชื่อว่าต้องกินยาถึงจะแข็งแรงแล้ว ...โอ้ย... ยังมีความเชื่ออะไรอีกเยอะแยะ” คุณพ่ออธิบาย

“คนแถวบ้านแม่เขาเชื่อกันว่า เวลาเกิดจันทรคราสหรือที่คุณย่าเรียกว่าจันทร์อังคารนะ ถ้าเอาเม็ดไปเจาะตรงโคนต้นไม้แล้วจะทำให้ต้นไม้ออกลูกดก...”

(แฉ่วนแก้ว, *แก้วจอมแก่น*, 2550, น. 43-44)

แก้วได้เก็บความสงสัยเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ เอาไว้ว่าทำไมถึงต้องเชื่อแบบนั้น ถ้าไม่ทำตามแล้วจะเกิดผลอะไร แต่แล้วแก้วก็เข้าใจในบางความเชื่อมากยิ่งขึ้น ถ้าความเชื่อนั้นสามารถเชื่อมโยงกับหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ได้ ทำให้

แก้วเข้าใจกระจ่างชัดมากขึ้น แต่ในบางความเชื่อพ่อของแก้วก็ไม่ได้อธิบายขยายความเพิ่มเติม เพียงแต่เล่าให้ฟังว่าเป็นสิ่งที่คนเชื่อถือสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

กลวิธีการนำเสนอคำสอนด้วยการให้เหตุผลตามหลักความเชื่อเป็นกลวิธีการสอนในอีกรูปแบบหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงถ่ายทอดลงในบทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการสอนให้เยาวชนไทยได้เรียนรู้ความเชื่อต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในแต่ละความเชื่อก็มีผลต่อการดำเนินชีวิตและจิตใจ บางความเชื่อก็เป็นกุศโลบายของผู้ใหญ่ที่ต้องการจะสอนหรือเตือนใจเด็ก ๆ ให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือเมื่อใดที่พระองค์ทรงถ่ายทอดเนื้อหาที่เกี่ยวกับความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาหรือความเชื่อตามปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ พระองค์จะทรงอธิบายและให้เหตุผลประกอบด้วยเสมอ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

3. กลวิธีการสอนโดยผ่านบุคคลต้นแบบ

ตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดีย่อมดีกว่าการสั่งสอน ต้นแบบที่เด็กสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือพ่อและแม่ เนื่องจากพ่อแม่เป็นบุคคลที่ลูกใกล้ชิดมากที่สุด การปฏิบัติตัวของพ่อแม่ย่อมมีอิทธิพลต่อลูก ลูกจะค่อย ๆ ซึมซับพฤติกรรมของพ่อแม่ไปทีละเล็กทีละน้อย โดยจะส่งผลให้เห็นอย่างเด่นชัดเมื่อลูกโตขึ้น ถ้าหากพ่อแม่มีพฤติกรรมที่ดี มีความคิดที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ลูกก็จะเห็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ได้ซึมซับแบบอย่างที่ดี ทำให้มีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นเด็กดี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเลือกใช้กลวิธีการสอนโดยสร้างให้ตัวละครพ่อและแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกทั้งในด้านพฤติกรรมและความคิด แก้ว พี่ไก่ และน้องเล็กจึงได้ซึมซับพฤติกรรมที่ดีและหลักคิดที่ดีจากพ่อและแม่ ดังจะยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

“เอาอย่างนี้ดีกว่า” คุณแม่สรุป “แม่ว่าแก้วเข้าใจผิดแล้ว ถ้าเราอยากรวย จะมาเที่ยวหวังให้โชคช่วยอย่างนี้แม่ว่าไม่ถูกนะ อยากได้อะไรก็ต้องทำงานเก็บเงิน ไว้ซื้อเอาทีจะ อย่างบ้านหลังนี้พ่อกับแม่ก็ช่วยกันทำงานเก็บเงินซื้อ”

(แวนแก้ว, *แก้วจอมชน*, 2550, น. 81-82)

จากความข้างต้น มาจากเรื่อง “การชิงโชค” เป็นตอนที่แก้วตั้งใจจะส่งชิงโชคเพื่อหวังจะได้รางวัลเป็นสร้อยคอทองคำ แก้วจริงจังมาก กินบะหมี่วันละหลายห่อ หุ้เงินกับน้องเล็กเพื่อจะได้มีเงินไปซื้อบะหมี่ เพื่อหวังจะเอาของบะหมี่ไปชิงโชค นอกจากนี้ยังเปิดปากล่องพงซักพอกที่แม่ซื้อมาหมดทุกกล่องเพื่อจะนำปากล่องไปจับรางวัล เมื่อแม่รู้จึงได้สอนแก้วว่าถ้าอยากจะทำอย่างไม่ต้องรอให้โชคช่วย เราจะต้องขยันเรียนหนังสือ ตั้งใจทำงานเก็บเงิน พร้อมกับยกตัวอย่างให้แก้วเห็นว่าแม่จะได้บ้านหลังนี้พ่อกับแม่ก็ต้องช่วยกันทำงานเก็บเงินซื้อ พ่อกับแม่ไม่ได้มาเพราะว่าโชคช่วยแต่อย่างใด ดังนั้นจะเห็นว่าสิ่งที่แม่ได้ยกตัวเธอมาเป็นตัวอย่างในการสอนแก้วทำให้แก้วเข้าใจคำสอนของแม่มากขึ้นและเห็นภาพจริง เพราะพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีของแก้วเสมอมา แก้วจึงเชื่อและได้ปรับความคิดใหม่ว่าการจะได้อะไรมาสักอย่างหนึ่งต้องลงมือทำ อย่างแก้วรอให้โชคช่วย ถ้าเราขอให้โชคช่วยเราอาจไม่ได้ในสิ่งที่ตั้งใจเอาไว้

นอกจากนี้ตัวละครพ่อยังเป็นต้นแบบของคนที่คิดแบบมีเหตุผล หลายครั้งที่พ่อจะถ่ายทอดความรู้ทั้งในเชิงวิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญา รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ ให้แก่ลูก ลูก ๆ มักจะชอบฟังเรื่องราวที่บอกเล่าหรืออธิบาย ขยายความตามหลักคิดวิทยาศาสตร์เสมอ เมื่อตัวละครแก้ว พี่เก้ และน้องเล็กได้อยู่ใกล้ชิดกับตัวละครพ่อ ได้เห็นพฤติกรรมของพ่อ จึงทำให้ตัวละครแก้ว พี่เก้ และน้องเล็กเป็นเด็กที่มีเหตุผลและมีวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ตามแบบพ่อไปด้วย

อาจกล่าวได้ว่ากลวิธีการสอนโดยผ่านบุคคลต้นแบบเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเลือกใช้ในการถ่ายทอดคำสอนต่าง ๆ พระองค์ทรงสร้างให้ตัวละครพ่อและแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกทั้งในด้านพฤติกรรมและความคิด เวลาที่พ่อและแม่จะอบรมลูก พ่อแม่จะใช้เหตุผลในการสอนทำให้ลูกซึมซับหลักคิดตามหลักเหตุและผล และพร้อมที่จะเข้าใจในสิ่งที่

พ่อแม่สอนได้โดยง่าย เมื่อลูกเข้าใจก็จะประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดีและมีแนวทางในการพัฒนาตนเองต่อไป

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พบว่าพระองค์ทรงถ่ายทอดเนื้อหาสาระคำสอนได้อย่างแยบคาย ผ่านการเลือกใช้ภาษาเรียบง่าย สื่อความแบบตรงไปตรงมา ประกอบกับมีรูปภาพแทรกตลอดทั้งเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งคำสอนยังเหมาะกับกลุ่มผู้อ่านทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่

สำหรับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นวัยเด็กช่วงวัยแห่งการเรียนรู้พร้อมที่จะเปิดรับสิ่งใหม่ ทุกคำสอนที่พระองค์ทรงถ่ายทอดได้แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติของเด็กและเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักรักษาหัวใจคนอื่น เข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ฝึกคิดแบบมีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปลูกฝังให้เด็กมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และต่อสัตว์โลก ความเมตตากรุณาจะช่วยขัดเกลาจิตใจให้เด็กเป็นคนอ่อนโยน ทุกคำสอนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงพระราชนิพนธ์แทรกลงไปในแต่ละเรื่องล้วนเป็นคำสอนที่ทรงคุณค่า เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้อ่านที่อยู่ในช่วงอายุ 9-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่เด็กเริ่มจะเรียนรู้การปรับตัวเข้ากับคนอื่น เริ่มมีพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมด้วยเหตุนี้คำสอนต่างๆ จึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัวในชีวิตประจำวัน เน้นการสร้างให้เห็นถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ฝึกคิดอย่างมีเหตุและผล

พระองค์ทรงเลือกใช้กลวิธีการสอนทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสถานการณ์ต่างๆ ผ่านคำสอนของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะคำสอนของพ่อแม่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยอธิบายขยายความให้เด็กเข้าใจเรื่องราวต่างๆ มากยิ่งขึ้น สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตก็คือพระองค์จะทรงสร้างให้ตัวละครพ่อและแม่เป็นบุคคลต้นแบบมีหลักคิดทั้งด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมไทย และวิทยาศาสตร์ไปพร้อมกัน เมื่ออบรม

สั่งสอนก็มักจะให้เหตุผลประกอบในการสอนเสมออันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ เพราะเหตุใด เมื่อเข้าใจก็จะรักษาพฤติกรรมอันดีงามนี้เอาไว้ได้โดยตลอดและเติบโตไปเป็นเด็กที่มีจิตสำนึกที่ดีและมีคุณภาพ

บทพระราชนิพนธ์ทั้ง 2 เรื่องนี้นอกจากจะเหมาะกับกลุ่มผู้อ่านในวัยเด็กแล้วยังเหมาะกับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองจะได้นำสาระคำสอนไปปรับใช้ในการสอนเด็กและเยาวชน อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้ปกครองตระหนักถึงการเรียนรู้ของเด็ก การปลูกฝังจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม จริยธรรม รวมไปถึงการอบรมสั่งสอนแบบมีเหตุผลตามหลักการวิทยาศาสตร์ไปพร้อมด้วย

อาจกล่าวได้ว่าบทพระราชนิพนธ์ “แก้วจอมแก่น” และ “แก้วจอมชน” เป็นวรรณกรรมคำสอนเด็กที่ทรงคุณค่าทั้งด้านปัญญาและอารมณ์ อีกทั้งทุกคำสอนยังคงร่วมสมัยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความวิชาการ

- ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. (2520). *จริยธรรมของเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณรงค์ ทองปาน. (2526). *การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- ปราณี เชียงทอง. (2526). *วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิญจวน อินทรคำแหง. (2517). *วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น*. พระนคร: ดวงกลม.
- แว่นแก้ว (นามแฝง). (2550). *แก้วจอมแก่น* (พิมพ์ครั้งที่ 26). กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- _____. (2550). *แก้วจอมขน* (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คพับลิเคชันส์.

วิทยานิพนธ์

- จันทร์ภา ภูเงิน. (2549). *การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กของปรีดา ปัญญาจันทร์*. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุษยมาศ บุญจิตติ. (2549). *คำประพันธ์สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นรางวัลคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ: ลักษณะทางจริยธรรม กลวิธีการนำเสนอ และการประเมินค่า*. ปริญญาวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ลลิตา ศุภณสินเชษม. (2551). *การวิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชนที่ได้รับรางวัลแว่นแก้วปี พ.ศ. 2544-2547*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิจิตรา สุภากร. (2523). *การวิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะที่พิมพ์เป็นภาษาไทยระหว่างปี พ.ศ. 2520-2522*. ปริญญาวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุนทรี มีพร้อม. (2522). *วิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กฉบับชนะการประกวด ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.